

i rodziców. W Polsce ostatnie kilkanaście lat trwania intensywnych procesów migracyjnych odbiło się na życiu społecznym, kulturowym i gospodarczym.

Omawiana publikacja jest jedynym w swoim rodzaju powiązaniem analiz migracji z działaniami opiekuńczymi rodziny. Migracja głównego opiekuna (najczęściej kobiety) sprawia, że rodzina znajduje się w sytuacji kryzysowej. Oznacza to, iż musi wypracować strategie radzenia sobie z pojawiającymi się naturalnie w cyklu życia rodzinnego zadaniami opiekuńczymi. Migracja z jednej strony może powodować dystrofię więzi rodzinnych, a z drugiej – może aktywować zarówno międzygeneracyjne normy wzajemności w rodzinie, jak i normy wzajemności w środowisku lokalnym. Teksty zebrane w książce pozwalają poznać, jak realizowana jest opieka w rodzinach migracyjnych oraz przyrzeć się nie tylko temu, w jaki sposób funkcjonuje transnarodowa rodzina w kontekście opieki nad dzieckiem, ale również człowiekiem starszym. Autorzy prezentują interesujące wyniki badań prowadzonych zarówno wśród kobiet przebywających za granicą, podopiecznych pozostających w kraju, jak i wśród rzeczywistych opiekunów dzieci i osób starszych, których matki/córki przebywały na emigracji, oraz instytucji, na których wsparcie mogą liczyć. Takie ujęcie pozwala poznać wszechstronnie zjawisko realizacji opieki w rodzinach migracyjnych.

Zawarte w rozdziałach wnioski upoważniają do stwierdzenia, że znaczenie i rola rodziny oraz rodzinnego modelu opieki stają się szczególnie widoczne wówczas, gdy następują poważniejsze zmiany w strukturze i realizacji funkcji z powodu migracji znaczącego członka rodziny. Wtedy dostrzega się osłabienie rodzinnego potencjału opieki, zwłaszcza w sytuacji migracji kobiet (matek i córek). Stąd rodzi się konieczność włączenia innych instytucji do działań pomocowych i opiekuńczych.

Konkludując można stwierdzić, że publikacja *Opieka nad dziećmi i starszymi rodzicami w rodzinach migrujących kobiet* w polskiej literaturze pedagogicznej jest pozycją oryginalną, ważną i cenną. Warto polecić ją wszystkim, którym bliskie są zagadnienia związane z opieką i migracją. Oczywisty jest postulat, aby każdy pedagog, psycholog i socjolog zapoznał się z tezami tego zbioru.

Karolina Mirosław
Absolwentka KUL

DANUTA OPOZDA, s. MARIA LOYOLA OPIELA, DOROTA BIS, EWELINA ŚWIDRAK (red.), *Rodzina miejscem integralnego rozwoju i wychowania*, Lublin: Wydawnictwo Episteme 2015, ss. 412.

DOI: [http://dx.doi.org/10.18290/rped.2016.8\(44\).4-12](http://dx.doi.org/10.18290/rped.2016.8(44).4-12)

Praca zbiorowa pt. *Rodzina miejscem integralnego rozwoju i wychowania*, wydana w Lublinie w 2015 r. przez Wydawnictwo Episteme, stanowi zbiór artykułów poświęconych rodzinie oraz wychowaniu w rodzinie. Autorzy tekstów reprezentują

różne ośrodki naukowe w Polsce i Europie, wśród których znalazły się: Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Instytut Nauk Teologicznych w Gródku Podolskim, Uniwersytet w Sewilli, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach, Katholische Hochschule Nordrhein-Westfalen, Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet Opolski, Libera Università SS Maria Assunta Roma, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi w Laskach, Uniwersytet Humanistyczno-Społeczny SWPS w Warszawie, Uniwersytet Rzeszowski, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. Książka wchodzi w zakres zbioru Biblioteki Katedry Pedagogiki Chrześcijańskiej. Na uwagę służy także fakt, że autorzy tekstów reprezentują „przekrój” kadry naukowej począwszy od samodzielnych pracowników nauki, a skończywszy na jej adeptach: doktorantach i magistrantach.

Strukturę książki tworzą trzy – jak określają sami redaktorzy – „elastycznie” wydzielone części: (I) Małżeństwo i rodzina – potencjał i warunki graniczne; (II) Rodzicielstwo jako zadanie życiowe oraz (III) Społeczne wsparcie potencjału rodziny. W zakres pierwszej części wchodzi następujące artykuły: T. Sakowicz – *Tożsamość współczesnej rodziny wobec niebezpieczeństw zmieniającej się rzeczywistości na przykładzie nauczania Ojca Świętego Franciszka*, M. Komorowska-Pudło – *Jakość relacji w małżeństwach osób z doświadczeniem ciąży przedmałżeńskiej*, E. Lichtenberg-Kokoszka – *Poród – wydarzenie życiowo doniosłe*, P. Forma – *Kapitał społeczny rodziny wielodzietnej wobec procesów akceleracji i retardacji dzieci i młodzieży*, E. Baruk-Dzięcioł – *Szkic do językowego (auto)portretu dziecka jako członka rodziny*, E. Panecka – *Rodzinne uwarunkowania zachowań altruistycznych młodzieży*, B. Wołoskiuk – *Rodzina wobec zagrożeń rozwoju komunikacji werbalnej*.

Druga część książki zawiera następujące teksty: D. Opozda – *Płeć (nie)odkrytym potencjałem ról rodzicielskich*, B. Malinowska, A. Rynio – *Wielodzietne macierzyństwo służbą życiu człowieka*, A. Śniegulska – *Macierzyństwo w obliczu współczesnych zagrożeń i przemian społecznych*, L. Menditto – *Expressive communications in the mother-child relationship*, B. Miernik, D. Kornas-Biela – *Transmisja międzypokoleniowa poznawczego komponentu postaw wobec prokreacji w relacjach ojciec-syn*, E. Świdrak – *Rodzinny potencjał starszych kobiet i mężczyzn*, M. Grabowska – *Nieletnie macierzyństwo a używki. Negatywne konsekwencje w rozwoju dziecka*.

Na trzecią część książki składają się natomiast artykuły: T. Hülshoff – *Changes and developmental crises in the family life cycle: a challenge to systematic family therapy in pedagogical context*, M.A. Acosta, L. Barrero Terán, E. Fontecha Blanco, M.-Á. Ballesteros-Moscósio – *La familia y los procesos de integración de los jóvenes de origen inmigrante en primaria y secundaria*, K. Herda-Płonka – *Lekcja z koncepcji „wychowania prenatalnego*, J. Placha – *Perspektywa optymalnego rozwoju osób z niepełnosprawnością w rodzinie oraz w warunkach wychowania instytucjonalnego*, K. Pomorska – *Wybrane zagadnienia dotyczące metod i narzędzi używanych w skutecznej terapii autyzmu*, L. Pietruszka – *Odkrywanie potencjału rodziny wyzwaniem dla pracy socjalnej*, T. Andruszczyszyna, M. Hrytsyshyn – *Polityka wobec rodziny na Ukrainie*, K. Braun – *Wolontariat jako jedna z form wsparcia społecznes-*

nej rodziny, V. Castilla Villegas, M. Muñoz Sáez, M.-A. Ballesteros-Moscio – *Bullying y delitos de odio: estrategias y líneas de intervención centradas en la familia*, D. Bis – *Rodzina wobec mediatyzacji kultury*.

Recenzowana publikacja stanowi bogate źródło wiedzy empirycznej oraz teoretycznej. Na uwagę zasługują zarówno wąskie i specyficzne opisy zawarte w tekstach prezentujących badania empiryczne, jak i uogólniające oraz postulatywne analizy teoretyczne. Jako wprowadzające dla książki uznać można zagadnienie nauczania papieża Franciszka o małżeństwie i rodzinie. Znaczenie tej tematyki dotyczy przede wszystkim aspektów definicyjnych. Na podstawie analizy treści nauczania papieskiego tekst określa istotę życia małżeńskiego i rodzinnego w ujęciu personalno-chrześcijańskim. Wskazuje specyfikę (odrębność) prezentowanego modelu w kontekście przemian kulturowych współczesności.

Jednym z podstawowych zakresów przedmiotowych analizowanych w książce są zagadnienia dotyczące porodu oraz macierzyństwa. Opisane zostały w tym zakresie zarówno przeżycia rodziców (m.in. trud, ból, radość, wysiłek, naturalna konsekwencja, zadanie, niesamowite wydarzenie) towarzyszące wydarzeniu porodu, osłabiający wpływ ciąży przedmałżeńskiej na relacje między małżonkami (konfliktowość, jakość więzi małżeńskiej), przyczyny nieletniego macierzyństwa oraz zakres i skutki stosowania używek przez nieletnie matki, problemy wychowania dzieci i funkcjonowania matki w rodzinie wielodzietnej, jak i uwarunkowania prawidłowego pełnienia ról rodzicielskich w szczególności przez ujmowanie płciowości jako naturalnej cechy człowieka.

Innym istotnym zakresem tematycznym są teksty poświęcone funkcjonowaniu rodziny w kontekście społecznym i kulturowym. Podstawowe w tym zakresie są opisy stanu współczesnej kultury, niejednokrotnie postrzeganej jako zagrażającej współczesnej rodzinie, również w aspekcie medialnym. Inny zakres treści dotyczy uwarunkowań realizacji wychowania w rodzinie w kontekście jej zaplecza kulturowego i społecznego (np. obecności osób starszych). Prezentowane treści dotyczą także specyficznych aspektów funkcjonowania rodziny: dzieci z niepełnosprawnością, w tym z autyzmem. Odrębnym zakresem zagadnień są problemy wsparcia rodziny ze strony instytucji państwowych oraz organizacji niepublicznych (wolontariat). Publikacja zawiera w tym aspekcie opis funkcjonowania rodziny na Ukrainie, problemy integracji imigrantów na terenie krajów Europy Zachodniej, a także formy wsparcia świadczonego w Polsce w zakresie pracy socjalnej czy wychowania prenatalnego.

Szeroki zakres zagadnień zawartych w pracy powoduje, że stanowi ona istotny zbiór badań familiologicznych. Publikacja uwidacznia dwa procesy badawcze. Jednym z nich jest specjalizacja, drugim rozwój badań teoretycznych. Oba zakresy, istotne dla każdej nauki, znalazły swoje miejsce w recenzowanej książce. Mimo że nie wyczerpuje ona problematyki badań nad rodziną, to świadczy o wyraźnym rozwoju nauk o rodzinie, zwłaszcza pedagogiki rodziny.

Piotr Magier
Katedra Pedagogiki Ogólnej KUL